

УДК 372.461

Струк А. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлюються особливості формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи. Розглянуто різні підходи до професійної підготовки майбутніх вчителів як необхідна умова підготовки конкурентоспроможного педагога. Акцентовано увагу на тому, що сьогодні потребують розроблення принципово нові підходи до розвитку системи початкової освіти. Розкрито зміст понять “компетенція” та “компетентність”.

Однією з найважливіших особливостей вищої освіти є зростання значення професійної компетентності майбутнього фахівця. Компетентний фахівець відрізняється від кваліфікованого тим, що він не лише володіє певним знаннями, вміннями та навичками, необхідними для його плідної професійної діяльності, а й реалізує їх у своїй роботі. В умовах глобалізації потреба в компетентності є найголовнішою ознакою та потребою кожної людини. Компетентність допомагає фахівцеві ефективно вирішувати різноманітні завдання, які стосуються його професійної діяльності.

Майбутній вчитель початкової школи повинен реалізовувати себе через здобуття педагогічної освіти як фахівець, професійно сформована, культурна та високоосвічена особистість. Вважаємо, що професійна компетентність сприятиме якісному входженню на ринок праці, підвищить конкурентоспроможність особистості, значно активізує потенційні професійні можливості. Таким чином, формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи виходить на перший план як надзвичайно важлива для прогресивного розвитку країни. Дослідження науковців доводять, що якість професійної компетентності майбутнього вчителя в умовах вищої педагогічної школи зумовлює рівень освіти та виховання майбутнього покоління нашої держави.

Ключові слова: теоретичні засади, формування, компетентність, компетенція, професійна компетентність, професійна діяльність, майбутній вчитель, початкова школа.

В умовах становлення демократичного суспільства у пострадянських державах проблема формування професійної компетентності сучасних фахівців є ключовою й основоположною для науковців і практиків сфери вищої освіти. Особливо гостро ця проблема постає у підготовці майбутніх вчителів, адже від рівня їхньої компетентності залежать знання учнів початкової школи.

Сьогодні першочерговим завданням вищої педагогічної школи є досягнення якісно нових змін у професійній підготовці майбутніх вчителів початкової школи, про що вказано у Законі України “Про освіту”. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, система освіти має забезпечувати підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку, освоєння та впровадження інформаційних технологій, мобільності на ринку праці [7]. У цьому контексті важливим є формування професійної компетентності учителя, яка визначає його високу культуру, моральну поведінку і є регулятором життєдіяльності, основою і результатом прояву гуманістичних і професійних цінностей особистості.

Підготовка до здійснення професійної компетентності є інтегрованим утворенням, яке має складну структуру і передбачає сформованість професійних знань, умінь і навичок майбутніх вчителів початкової школи.

Найважливішою складовою частиною процесу формування особистості майбутнього спеціаліста є професійна компетентність. Оволодіння нею сприятиме синтезу професійних та особистісних характеристик, оперативній адаптації людини в суспільстві та професійній діяльності, здатності до успішної комунікації та задоволення власних потреб, забезпечуватиме використання досвіду в поєднанні зі знаннями, вміннями та навичками.

Одним із чинників, які впливають на формування професійної компетентності майбутніх вчителів, є вибір компетентнісного підходу в професійній підготовці.

Проблема формування компетентнісного підходу в професійній підготовці майбутніх вчителів висвітлюється в працях таких учених, як І. Бех, Н. Бібік, А. Богущ, Н. Ємельянова, І. Зимня, М. Марусинець, Г. Мешко, О. Пометун, О. Савченко, А. Хуторовський та ін.

Так, на думку І. А. Зимньої, компетентнісний підхід в освіті фіксує переорієнтацію оцінки освітніх результатів із понять “підготовленість”, “освіченість”, “загальна культура”, “вихованість” на поняття “компетенція”, “компетентність” тих, хто навчається [3, с. 7].

Власне компетентнісний підхід О. Пометун розуміє як спрямованість освітнього процесу на формування компетентності людини, що є її інтегрованою характеристикою. Така характеристика має сформуватися в процесі навчання і включати знання, вміння, ставлення, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості [6, с. 66].

За визначенням Н. Ємельянової, професійна підготовка – це такий вид трудової діяльності у сфері “людина – людина”, зокрема у її педагогічній галузі, яка зумовлена потребами життєдіяльності особистості в суспільстві, спрямована на розвиток, виховання і навчання студента і зміст якої складає базовий компонент освіти.

На думку Н. Ємельянової, формування професійної компетентності визначається як вміння виконувати певні операції і творчо підходити до їх виконання. Це особливий психічний стан особистості, наявність у неї моделі щодо структури відповідної дії та спрямованості свідомості на її виконання [2, с. 4].

Компетентнісний підхід як методологічна основа педагогічних теорій перебуває на стадії становлення, тільки формується в наукову теорію. Однією зі складностей такого процесу й адаптації нової теорії до педагогічної практики є те, що серед науковців усього світу відкритим залишається питання щодо трактування і варіантів тлумачення співвідношення понять “компетентність” і “компетенція”.

Поняття “компетентність” має значну кількість трактувань, кожне з яких враховує певні ознаки. У педагогічному словнику “компетентність” розглядається як особисті можливості посадової особи та її кваліфікація, що дозволяють брати участь у розробці певного кола рішень або вирішувати питання самій завдяки наявності у неї певних знань, навичок, рівня освіченості, який визначається ступенем оволодіння теоретичними засобами пізнавальної або практичної діяльності [1, с. 133].

Оскільки в дослідженні йдеться про майбутніх учителів початкової школи, варто звернути увагу на розуміння професійної компетентності саме такими фахівцями, як В. Аніщенко, В. Коваль, Н. Кузьміна, Г. Мешко, А. Михайличенко, О. Овчарук, І. Яшук.

Під професійною компетентністю педагога у науково-методичній літературі вчені розуміють особистісні можливості майбутнього вчителя, які дозволять йому самостійно й ефективно реалізовувати цілі педагогічного процесу. Для цього вчителю потрібно знати педагогічну теорію, вміти застосовувати її в практичній діяльності.

За цієї умови одним із головних завдань, які стоять перед освітою, є підготовка нового покоління викладачів вищої школи, розвиток їх професійно-педагогічної компетентності. О. І. Мешко зазначає, що в реальній діяльності вчителя прояв його професійної компетентності забезпечує єдність всіх змістовно-операційних і мотиваційно-ціннісних структур, перебуває в тісному взаємозв'язку з професійною майстерністю, професійною культурою, професійною й особистісною готовністю. На думку автора, за компетентнісного підходу у зміст освіти, які і за традиційних підходів, входять знання, способи та досвід репродуктивної і творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення до світу, але акцент робиться на практичному оволодінні цим змістом [5, с. 17].

Професійна компетентність майбутніх вчителів початкової школи, за словами Н. В. Кузьміної, – це здатність педагога перетворювати спеціальність, носієм якої він є, у засіб формування особистості з урахуванням обмежень і приписів щодо навчального процесу відповідно до вимог педагогічної норми, в якій він здійснюється [4, с. 89].

Аналіз теоретичної літератури показав, що одним із головних напрямів реформування сучасної освіти є її компетентність, яка передбачає високий рівень підготовки майбутнього вчителя, здатного встановлювати і підтримувати різного роду зв'язки, а також відповідати не лише за диференційоване застосування інформації, а й за виховання підростаючого покоління.

Отже, професійна компетентність майбутнього вчителя початкової школи – це джерело й критерії ефективної професійної діяльності в системі освіти, умова формування і розвитку мотивів, інтересів особистості, яка прагне самоствердитися у власній педагогічній діяльності, реалізувати творчий потенціал, проявити свої здібності. Значна кількість досліджень щодо формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкової школи свідчить про підвищений інтерес науковців до досліджуваної проблеми. Водночас аналіз науково-педагогічної літератури дозволив дійти висновку, що окремого дослідження теоретичних засад вимагає формування професійної компетентності майбутніх вчителів початкової школи.

Використана література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / гол. ред. В. Т. Бусел. – Київ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440 с.
2. Смельянова Н. Підготовка майбутніх вихователів до роботи над засвоєнням старшими дошкільниками народознавчої лексики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Н. Смельянова ; Південно-український держ. педагогічний ун-т (м. Одеса) ім. К. Д. Ушинського, 2003. – 21 с.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании : [авторская версия] / И. А. Зимняя. – Москва : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 42 с.
4. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – Москва : Высшая школа, 1990. – 119 с.
5. Мешко О. І. Психологічна підготовка майбутнього вчителя в контексті компетентнісного підходу / О. І. Мешко // Матеріали регіонального наук. практ. семінару “Професійні компетенції та компетентності вчителя”, (Тернопіль, 28–29 листопада 2006 р.). – Тернопіль : Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – С. 17–21.
6. Пометун О. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті / О. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. – Київ : “К.І.С.”, 2004. – 112 с.
7. Про Національну доктрину розвитку освіти : Президент України; Указ, Доктрина від 17 квітня 2002 р. № 347 / 2002. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

References:

1. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / hol. red. V. T. Busel. – K.; Irpin: VTF “Perun”, 2001. – 1440 s.
2. Yemelianova N. Pidhotovka maibutnikh vykhovateliv do roboty nad zasvoenniam starshymy doshkilnykamy narodoznavchoi leksyky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / N. Yemelianova ; Pivdenoukrainski derzh. pedahohichnyi un-t (m. Odesa) im. K. D. Ushynskoho, 2003. – 21 s.

3. Zimnyaya I. A. Klyuchevyye kompetentnosti kak rezultativno-tselevaya osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii : [avtorskaya versiya] / I.A. Zimnyaya. – Moskva : Issledovatel'skiy tsentr problem kachestva podgotovki spetsialistov, 2004. – 42 s.
4. Kuzmina N. V. Professionalizm lichnosti prepodavatelya i mastera proizvodstvennogo obucheniya / N. V. Kuzmina. – Moskva : Vysshaya shkola, 1990. – 119 s.
5. Meshko O. I. Psykholohichna pidhotovka maibutnoho vchytelia v konteksti kompetentnisnogo pidkhodu / O. I. Meshko // Materialy rehionalnogo nauk. prakt. seminaru "Profesiini kompetentsii ta kompetentnosti vchytelia", (Ternopil, 28–29 lystopada 2006 r.). – Ternopil : Vyd-vo TNPU im. V. Hnatiuka, 2006. – S. 17–21.
6. Pometun O. Diskusiia ukrainskykh pedahohiv navkolo pytan zaprovadzhennia kompetentnisnogo pidkhodu v ukrainskii osviti / O. Pometun // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy / pid zah. red. O. V. Ovcharuk. – K. : "K.I.S.", 2004. – 112 s.
7. Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity : Prezydent Ukrainy; Ukaz, Doktryna vid 17.04.2002 № 347 / 2002. – [Elektroni resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.

Струк А. В. Теоретические основы формирования профессиональной компетентности будущего учителя начальной школы

В статье освещаются особенности формирования профессиональной компетентности будущего учителя начальной школы. Рассмотрены различные подходы к профессиональной подготовке будущих учителей как необходимое условие подготовки конкурентоспособного педагога. Акцентировано внимание на том, что сегодня требуют разработки принципиально новые подходы к развитию системы начального образования. Раскрыто содержание понятия "компетенция" и "компетентность".

Одной из важнейших особенностей высшего образования является рост значения профессиональной компетентности будущего специалиста. Компетентный специалист отличается от квалифицированного тем, что он не только обладает определенными знаниями, умениями и навыками, которые необходимы для его плодотворной профессиональной деятельности, но и реализует их в своей работе. В условиях глобализации потребность в компетентности является главным признаком и потребностью каждого человека. Компетентность помогает специалисту эффективно решать разнообразные задачи, относящиеся к его профессиональной деятельности.

Будущий учитель начальной школы должен реализовывать себя посредством получения педагогического образования как специалист, профессионально сформированная, культурная и высокообразованная личность. Считаем, что профессиональная компетентность способствует качественному вхождению на рынок труда, повысит конкурентоспособность личности, значительно активизирует потенциальные профессиональные возможности. Таким образом, формирование профессиональной компетентности будущего учителя начальной школы выходит на первый план как чрезвычайно важная для прогрессивного развития страны. Исследования ученых доказывают, что качество профессиональной компетентности будущего учителя в условиях высшей педагогической школы обуславливает уровень образованности и воспитания будущего поколения нашей страны.

Ключевые слова: теоретические основы, формирования, компетентность, компетенция, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность, будущий учитель, начальная школа.

Struk A. V. Theoretical principles of forming the professional competence of the future teacher of the primary school

The article highlights the peculiarities of the formation of the professional competence of the future teacher of elementary school. Different approaches are considered in the training of future teachers as a prerequisite for the preparation of a competitive teacher. The emphasis is placed on the need for the development of fundamentally new approaches to the development of the primary education system. The content of the concepts of "competence" and "competence" is revealed.

One of the most important features of higher education is the growth of the value of professional competence of a future specialist. Competency specialist differs from the qualified by the fact that he not only possesses certain knowledge, skills and skills necessary for his productive professional activity, but also implements them in his work. In a context of globalization, the need for competence is the most important sign and need of every person. Competence helps the specialist to effectively solve various tasks related to his professional activities.

The future teacher of elementary school should realize itself through obtaining a pedagogical education as a professional specialist, a former professional culture and a highly educated personality. We believe that professional competence will contribute to qualitative entry into the labor market, increase the competitiveness of the individual, significantly activates potential professional opportunities. Thus, the formation of the professional competence of the future teacher of elementary school comes to the fore as crucial for the country's progressive development. The research of scientists convincingly proves that the quality of professional competence of the future teacher in the conditions of higher pedagogical school determines the level of education and education of the future generation of our state.

Key words: theoretical foundations, formation, competence, competency, professional competence, key competencies, future teacher, elementary school.